

Privatpersonen Assar Lindbeck – från *outsider*- till *insider*-perspektiv

Företagsekonomer och nationalekonomer går inte alltid så bra ihop. Det gäller även mig, som haft åtskilliga kontroverser med nationalekonomer. Ursprungligen även med Assar. Men med tiden bedrev vi forskning tillsammans och 2008 gifte vi oss. Som privatperson visade Assar många fina sidor, som få känner till.

Som kollega och småningom som äkta hälft har jag haft glädjen att uppleva Assar från många olika sidor; som forskare och aktör i den akademiska världen, som stridbar debattör i medielandskapet och inte minst som privatperson.

Endast ett fåtal forskare får redan under sin livstid erkännande för sin storhet som akademiker. Assar var en av de uppburna. Han har hyllats för sina vetenskapliga insatser av elever, kolleger, politiker och opinionsbildare i Sverige och utlandet. Han har förärats hedersdoktorat och höga utmärkelser. Lutade han sig tillbaka och njöt av superlativen? Nej, hans håg låg inte åt det hållet. Visst kunde han koppla av vid pianot eller låta sig uppslukas framför staffliet, men det fanns ändå ständigt samhällsfrågor eller nya forskningsuppgifter som värkte i bakhuvudet. Nästan ända in i det sista.

Assars sista tid var svår, delvis därför att han hade mycket ont, men också därför att han tyckte sig ha så mycket ogjort. Man kan tycka att han kunde vara mer än nöjd med all den forskning han redan presterat. Men han ville alltid komma vidare vetenskapligt. Ska sanningen fram var han som mest tillfreds när han fick arbeta vidare på sina vetenskapliga artiklar.

Mycket finns att läsa om Assar som forskare, lärare, institutionsbyggare och samhällsdebattör. Men det finns lite skrivet om honom som privatperson. Han har värnat sin integritet. Eftersom jag delat hans frukostbord de senaste decennierna och skrivit uppsatser tillsammans med honom dessförinnan har jag fått en unik bild av privatpersonen Assar. Dessförinnan fanns det dock en tid då vi som konkurrenter tävlade om fördelningen av forskningsfondernas resurser på olika institutioner och projekt. Därmed har jag gått från ett *outsider*- till ett *insider*-perspektiv på personen Assar. Låt mig bidra med några personliga bilder för att komplettera den forskningsinriktade synen på honom.

1. Antagonisten och konkurrenten

Som många säkert känner till går nationalekonomer och företagsekonomer sällan väl ihop. Som företagsekonom har jag upplevt att nationalekono-

SOLVEIG WIKSTRÖM

är professor emerita i företagsekonomi vid School of Business, Stockholms universitet, tidigare professor i Lund. Hennes forskning har fortlopande rört relationen företag och kund/konsument, främst inom livsmedels- och tjänstesektorerna. Hon har även varit verksam inom näringslivet som marknadschef och styrelseproffs och inom statsförvaltningen som expert rörande handel och industri.
solveig.wikstrom@sbs.su.se

merna ser sin disciplin som vida överlägsen min. Psykologisk och sociologisk forskning kan de i enstaka fall försöka ta till sig, men inte företagsekonomisk forskning om exempelvis organisationers funktionssätt, kostnadernas fokusering i företagsvärlden eller betydelsen av förändringar i kundernas beteende. Vi företagsekonomer menar att vi med vårt mikroperspektiv står närmare verkligheten. Och därför kan vi på ett tidigare stadium se hur det ekonomiska landskapet förändras. Den här åsiktsskillnaden hade hittills färgat min bild av nationalekonomin och nationalekonomerna.

Mitt första nära möte med nationalekonomin skedde som expert i Koncentrationsutredningen på 1960-talet med professor Guy Arvidsson som ordförande. Här fick jag uppleva en renlärig nationalekonoms syn på sin disciplins överlägsenhet som ekonomiskt analysinstrument. På köpet fick jag uppleva en sådan persons tillkortakommanden i hanteringen av verkligheten. Jag tror inte att Gunnar Sträng, som tillsatte den fleråriga utredningen, fick särskilt mycket nytta av den. Det stannade i stället vid några doktorshattar.

Nästa nära kontakt med en nationalekonom var när jag 1979 i Lund tillträdde en professur i företagsekonomi med konsumentinriktning. Professor Ingemar Ståhl, skicklig ekonom och debattör, lyckades framgångsrikt sabotera starten på mitt nya jobb. Med min nyinrättade tjänst följde nämligen en forskarassistenttjänst. Ingemar lyckades då övertyga fakulteten om att den borde tillsättas med en nationalekonom. Det blev så och jag såg aldrig av någon forskarassistent på min institution. Jag fick ensam stå för uppbyggnaden av det nya ämnet i Lund.

Mina initiala kontakter med Assar präglades av dessa erfarenheter. Jag skulle få motstånd från honom också. Det var under det tidiga 1980-talet när Assar intensivt höll på att bygga upp IIES, Institutet för internationell ekonomi, med i huvudsak externa medel. Jag satt i Riksbankens Jubileumsfond och såg hur Assars disciplar dominerade ansökningarna om forskningsanslag. När jag en gång hade förmått ledamöterna att avsätta medel till några framgångsrika företagsforskare i Uppsala kom backningen. Ett anslag måste först beviljas till en lovande doktorand i nationalekonomi (numera en internationellt känd forskare i penningteori). Av någon anledning måste andra sökande stå åt sidan. Jag tyckte mig höra Assars röst i kulisserna.

År 1992 kom Assar och jag in som nya ledamöter i fakultetsnämnden vid Stockholms universitet. Jag var nyligen återkommen efter tio år vid Lunds universitet och förväntades bidra till att höja vår institutions status. Assar kom med vettiga inlägg på fakultetsmötena, tyckte jag, och allt verkade gå bra. Men när jag kom med en begäran att ta in Industriförbundets chefekonom Lars Vinell som adjungerad professor på Företagsekonomiska institutionen brast det för Assar. Jag hade förklarat att institutionen, som var den största i landet att utbilda civilekonomer, inte hade någon professur i kärnämnet redovisning och finansiering. Några färdiga professorskandidater fanns inte på den akademiska marknaden. Sådana hade köpts upp av näringslivet

till mer än dubbel lön. (Detta är företagsekonomins stora problem.) Men Assar lyssnade inte. Han hävdade kraftfullt att adjungerade professorer och liknande var ett otyg som degenererade hela professorskåren. Professorskompetensen måste värnas. Men då brast det ordentligt också för mig. Jag hade kämpat för att hitta en kvalificerad kandidat till en adjungerad professur i ämnet. Högljutt frågade jag Assar om det var viktigare för honom att hålla fast vid sina rigida principer än att kommande årskurser av företagsekonomer går ut i näringslivet från landets största universitet med en adekvat utbildning i företagsekonomins kärnämnen. Och jag tillade att bara en verklighetsfrämmande nationalekonom kan komma med ett sådant ställningstagande. Ordduellen fortsatte i häftiga former.

Efter ett par dagar ringde Assar. Till min förvåning frågade han om jag ville komma ut och äta middag med honom. Och han tillade att jag inte skulle ta min kollega och parhäst Lars Persson med mig. Ja, det var så det började.

2. Privatpersonen Assar

Assar var alltid en mycket privat person. Det är därför jag vill komplettera den professionella bilden av honom med några personliga iakttagelser och reflektioner. Iakttagelserna följer teman som jag tycker är karakteristiska för Assar.

3. Fokusering

Assar sa själv att fokus är viktigt i allt han gör. Forskningen, Institutet och dess forskare har varit hans absoluta fokus till 100 procent. Hur går det då med privatlivet? Assar hade en enorm kapacitet och han kunde utnyttja tiden effektivt. Han kunde också delegera. Ville han något fanns det inga hinder som kunde stoppa honom. Ibland har jag undrat hur det skulle ha varit om Assar hade ägnat all tid efter klockan fem till familjelivet. Skulle jag ha orkat med det?

4. Stimulerande och krävande

Att forska och skriva med Assar har varit en ynnest. Jag önskar att det hade skett tidigare. Flera av hans medförfattare har också vittnat om hur lärorikt och stimulerande det varit att jobba ihop med Assar. Men det var också krävande. Just när man efter ett stort arbete äntligen trodde att en uppsats var färdig visade Assar vilka förbättringar det fanns att göra. Ribban måste höjas, menade han.

Vi skrev två artiklar tillsammans (Lindbeck och Wikström 2000, 2003). De handlade om hur den nya informationsteknologin (IT) förändrade samhället. Vi var båda engagerade i den problematiken i vår forskning. Assar om hur IT ändrade arbetslivet, jag om hur tekniken omdanade

företagens och konsumenternas förutsättningar. Jag hade aldrig under min forskartid tidigare lagt ned så mycket arbete på en artikel som jag fick göra här. Men så gick också båda artiklarna direkt till publicering utan krav på minsta ändring.

5. Tar argument

En egenskap som jag uppskattat hos Assar var hans förmåga att ta argument. Men man fick ligga i. Det gällde i stort som i smått. Oberoende om det handlade om slutsatserna i en uppsats eller bästa tiden att göra i ordning köket efter middagen, före eller efter Rapport. I början hade Assar övertaget, men med tiden blev det bättre jämvikt i dialogen. Trots heta diskussioner slutade det för det mesta med skratt. Assar hade en förunderlig humor som var svår att motstå.

6. Sociala relationer

Assar var inte känd som sällskapsmänniska. Historien om bordsplaceringen vid Nobelmiddagarna är belysande: Fru Nicolin meddelade att hon vägrade att bevista festen om hon ännu en gång skulle få Assar Lindbeck till bordet.

Jag frågade en gång hur han gjorde med konversationen på middagarna. Han svarade att ”om damen är ointressant börjar jag skriva i stället”, dvs han utnyttjade tiden med att tänka på någon uppsats han just höll på med. Eller, ”om det är någon som har ett eget jobb så förhör jag mig om det. Och då lär jag mig något intressant om verkligheten”. Assar hade svårt att tåla *small talk*. Han menade att det är slöseri med tiden. Men han blev så småningom mer tolerant och kunde ta fram sin humor, som drastiskt lätade upp diskussionen. Han utvecklade sin sociala kompetens även på andra sätt. I privata sammanhang, på middagar och liknande blev han en uppskattad gäst genom att initiera intressanta diskussionsämnen. Tillställningarna blev till spännande debatter i stället för en uppsättning *small talks*.

7. Privatekonomin

Här kommer jag in på historien om skomakarens hustru och smedens häst. Båda har sämst på fötterna. För Assar var samhällsekonomin och forskningsmedlen viktigare än privatekonomin. Men med hjälp av priser och stipendier klarade han sig rätt bra ändå. Dessutom, Assar behövde väldigt lite pengar. Han tyckte om att leva enkelt. Det ger en stor frihet. Kläder och yttre ting var han för egen del inte intresserad av. Däremot av konst, musik och god mat. För att hålla Assar presentabel använde vi i familjen julklappar och födelsedagspresenter som stöd. Så kunde vi klä upp honom. Tills jag så småningom fick förtroendet att sköta hans ekipering.

8. Estetikern

Assars estetiska sinne kom som en överraskning för mig. Särskilt med tanke på hans klädsel när jag först träffade honom. Med förundran hade jag sett att Institutet, jämfört med andra institutioner, hade de snyggaste lokalerna med vackra bilder på väggarna i korridorerna och mjuka mattor på golven. Dessutom en kaffevagn som rullades in i seminarierummet klockan tre på eftermiddagen då alla samlades för en *summing up*. Vi på företagsekonomi, två trappor ner, hade inga av dessa estetiska och trevliga arrangemang.

Samma säkra smak visade Assar när vi långt senare gjorde i ordning vårt gemensamma hem. Aktiv, snabb och stilsäker. Han visade också en säker smak när det gällde kvinnors klädsel. Han dirigerade även min, vilket var svårt för mig att smälta. Men det var ofrånkomligt, trots att det i hans egen klädsel inte fanns spår av estetik. Här gällde det att sätta in kraftiga stötar. Så småningom kunde jag se att Assar inte enbart var en begåvad och intressant person utan också en riktigt snygg karl.

9. Måleri

En konstnär som målar nonfigurativt och expressivt sägs måla sitt känslomässiga inre landskap, så att betraktaren kan ta del av det. Därför kan expressiv konst väcka starka känslor. Det tenderar Assars tavlor att göra. Assar målade helst på kvällen och förnatten och då ville han gärna att jag tolkade vad jag såg. Stämde det med vad han kände så renodlade han bilden. Jag kunde se att Assar var starkt känslomässigt engagerad när han målade. Han blev ofta röd i ansiktet och måste vila en god stund innan han kunde lägga sig. Han gav verkligen ut av sitt inre. Det kan vara därför hans tavlor engagerar. När han målade släppte han omedvetet på sin integritet.

10. Känslodjup

Det som överraskade mig mest när Assar öppnade sig för mig, och det gick fort, var hans känslomässiga djup, hans starka värme och hans engagemang i vår relation. Här kom hans förmåga att fokusera tydligt fram. Hans fokusering stämde inte alltid med vad jag hade önskat, men det ordnade sig. Med Märta Tikkanens ord skulle man kunna säga att det i långa stunder var århundradets kärlekssaga vi fick uppleva.

När Assar och jag flyttade ihop undrade kolleger, vänner och bekanta hur det skulle gå för en nationalekonom och en företagsekonom att komma överens. Det hände att flera tuffa bekanta frågade mig när vi träffades: ”Bor du och Assar fortfarande ihop?” Ja, det gjorde vi, ända tills Assar gick bort.

11. Livets mening

Lycka är för många ett centralt begrepp. De flesta vill leva ett lyckligt liv. Men lycka tyckte Assar var ett passivt begrepp. Intressant var hans ledord.

Han ville ha ett intressant liv och det fick han. Ett krav till, livet ska inte bara vara intressant. Det ska också kännas meningsfullt. Meningsfullt kändes det exempelvis för honom att ha drivit yngre forskare till excellens. Sätillvida har Assar också lyckats. Han har kunnat ägna sig åt det som varit intressant och känts meningsfullt.

Summa summarum. Assar var själv en fångslande person att leva och arbeta med. Under den lite sträva ytan var han varm och godhjärtad. Från *outside* till *inside* har jag därmed försökt att ge en glimt av människan Assar som många av hans efterföljare saknar och jag sörjer.

REFERENSER

Lindbeck, A och S Wikström (2000), "The ICT Revolution in Consumer Product Markets", *Consumption, Markets and Culture*, vol 4, s 1-99.

Lindbeck, A och S Wikström (2003), "The E-Exchange and the Boundary between Households and Organizations", *Kyklos*, vol 56, Fasc 3, s 315-340.